

Karolina Studnicka-Mariańczyk

Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

DZIEJE POWOJENNE WIĘZIENIA W SIERADZU

1. Zakład Karny w Sieradzu w okresie stalinowskim (1945–1956)

W chwili wkroczenia czerwonarmistów do Sieradza więzienie stało opustoszałe¹. W związku z błyskawicznym postępowaniem ofensywy radzieckiej – więźniów z małymi wyrokami wypuszczono na wolność, pozostałą grupę pognano w głąb Niemiec do Bawarii. Ostatni strażnicy niemieccy oraz pracownicy administracyjni ewakuowali się 22 stycznia 1945 roku². Ponieważ uniknięto zniszczeń wojennych, więzienie było gotowe do wznowienia działalności już w kilka dni po przejściu frontu – tuż za wojskiem Armii Czerwonej postępowaly bowiem specjalne grupy operacyjne, utworzone jeszcze w Lublinie przez nową komunistyczną władzę. Jedną z takich grup zajęła zakład karny w Sieradzu i przy współudziale przedwojennych funkcjonariuszy zabezpieczyła i zinwentaryzowała obiekt więzienia. Dzięki temu możliwe było szybkie i nadzwyczaj sprawne zorganizowanie pracy zakładu³.

W pierwszych dniach funkcjonowania więzienia w nowych warunkach osadzano w nim jeńców wojennych oraz zatrzymanych volksdeutsche, Polki posądzane o kontakty z Niemcami, pospolitych przestępców oraz więźniów politycznych⁴. Sytuacja ta utrzymywała się do 1946 roku, a więc do chwili zwolnienia i deportowania jeńców do Niemiec. Liczbę żołnierzy niemieckich wziętych do niewoli w okolicy Sieradza i osadzonych w więzieniu oblicza się na 381 osób⁵. Ich miejsce zajęli więźniowie polityczni, wśród których byli zarówno ujęci bojownicy Armii Krajowej i innych organizacji niepodległościowych, dawni członkowie AK, przeciwnicy władzy komunistycznej, polityczni oponenti należący np. do Polskiego Stronnictwa Ludowego, przedwojenni działacze

¹ Artykuł jest uzupełnionym rozdziałem pracy dyplomowej pt. „Dzieje Zakładu Karnego w Sieradzu 1836–2012”, znajdującym się w Archiwum Prac Dyplomowych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

² I. Wolman, J. Milczarek, *Więzienie karne w Sieradzu*, [w:] *Leksykon miasta Sieradza*, red. S.T. Olejnik, Sieradz 2006, s. 410.

³ I. Wolman, ...*Za murów sieradzkiego więzienia. Fakty, ludzie, wydarzenia i ciekawostki z dziejów Zakładu Karnego w Sieradzu, 1836–2006*, Sieradz 2006, s. 21.

⁴ Ibid.

⁵ I. Wolman, J. Milczarek, op. cit., s. 410.

społeczno-polityczni, duchowni⁶, także osoby podejrzewane i oskarżane o działania i sympatie wrogie wobec reguł komunistycznego porządku. Pod koniec lat 40. i w początku lat 50. stanowili oni przeważającą grupę wśród więźniów, osadzani na mocy dekretu PKWN z 31 sierpnia 1944 roku oraz artykułów 258. i 259. kodeksu karnego. Do sieradzkiego więzienia trafiali oni na podstawie wyroków orzekanych przez sądy wojskowe, specjalizujące się w sprawach politycznych. We wrześniu 1947 roku – przykładowo – spośród 1282 więźniów przebywających w zakładzie karnym w Sieradzu, aż 625 osób, tj. blisko 49%, było skazanych na podstawie art. 259 kk oraz dekretu PKWN⁷. Liczby te wskazują ponadto, iż warunki odbywania kary były niezwykle trudne z powodu nadmiernego stłoczenia więźniów – pojemność zakładu karnego była obliczona na 1140 osób, tymczasem w celach znajdowała się znacznie większa liczba więźniów. Jak zauważał cytowany już I. Wolman, „stany osadzonych zmniejszały się tylko po ogłaszanych przez władze amnestiach, by po kilku miesiącach znowu się zwiększyć”⁸.

Organizacyjnie zakład karny w Sieradzu podlegał Wojewódzkiemu Urzędowi Bezpieczeństwa Publicznego w Łodzi, na podstawie zaś jeszcze przedwojennych przepisów władze zakwalifikowały go jako Więzienie Karno-Słedcze I kategorii⁹. W grudniu 1954 roku, w związku z reorganizacją struktur państwowych i rozwiązaniem Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, więziennictwo przeszło w zarząd Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Zmianie uległa również struktura więziennictwa – na bazie więzień I kategorii utworzono więzienia centralne. Zmiany te w naturalny sposób objęły również zakład w Sieradzu, któremu podporządkowano więzienie w Wieluniu¹⁰.

W okresie powojennym zmodyfikowano też strukturę wewnętrzną samego zakładu karnego. Wprawdzie podstawę nadal stanowiły trzy główne pawilony więzienne, przeorganizowano jednak – w porównaniu ze stanem wcześniejszym – system funkcjonowania.

I pawilon na piętrze mieścił jeden oddział dla mężczyzn, na parterze zaś zorganizowano szpital więzienny. Pawilon II na parterze mieścił oddział dla kobiet, na piętrze zaś zlokalizowano dwa oddziały dla więźniów; w III pawilonie umiejscowiono trzy oddziały dla mężczyzn. Bez zmian, w osobnym budynku, działała więzienna kuchnia, w której od czasów okupacji znajdowała się też piekarnia, wyodrębnione pomieszczenia gospodarcze i magazynowe, studnia głębinowa z wieżą ciśnień oraz warsztaty mechaniczne i fabryka odzieżowa. Niewykorzystywaną przedwojenną kaplicę pw. św. Krzyża¹¹ przebudowano w 1953 roku na świetlicę centralną¹².

Niestety, okoliczności historyczne wpłynęły znacznie na sposób funkcjonowania sieradzkiego więzienia, placówka stała się ośrodkiem reżymowych represji, okres zaś 1945–1946 należy do najczarniejszych kart polskiego więziennictwa. Zakład Karny w Sieradzu stał się elementem bolszewizacji

⁶ W. Kujawski, *Kościelne dzieje Sieradza*, Włocławek 1998, s. 251, 253, 255–257.

⁷ I. Wolman, *...Za murów sieradzkiego więzienia...*, s. 21.

⁸ *Ibid.*

⁹ K. Pawlak, *Organizacja polskiego więziennictwa*, [w:] *Księga Jubileuszowa Polskiego Więziennictwa 1918–1988*, Warszawa 1990, s. 61.

¹⁰ I. Wolman, *...Za murów sieradzkiego więzienia...*, s. 21.

¹¹ L.V. Iacgues, S. Graeve, *Przewodnik po Guberni Kaliskiej*, Warszawa 1912, s. 58–59.

¹² *Ibid.*, s. 22.

polskiego narodu, częścią stalinowskiego aparatu represji, podporządkowanego założeniom ideologii komunistycznej i interesom radzieckiego hegemonu, imperialnego Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. Należy podkreślić, że ogólne warunki pobytu więźniów w zakładzie karnym były znacznie lepsze niż w czasach hitlerowskiej okupacji¹³. W odniesieniu jednak do więźniów politycznych, osadzonych w tzw. oddziale specjalnym, nagminnie łamano regulamin więzienia i normy prawne. Połączenie funkcji penitencjarnej z procesem śledczym oraz organizacyjne podporządkowanie zakładu strukturom Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego, a więc instytucji walczącej w bezwzględny sposób z politycznymi przeciwnikami nowej komunistycznej władzy sprawiło, że wobec aresztantów stosowano brutalne metody śledztwa, nocne, wielogodzinne przesłuchania, bicie, głodzenie, fizyczne i psychiczne tortury wzorowane na metodach gestapowskich.

Lata 1945–1956 charakteryzowały się niehumanitarnym traktowaniem więźniów, nagminnie też były przypadki łamania prawa bądź przekraczania obowiązków przez funkcjonariuszy więziennych¹⁴. Pewien wpływ na tę sytuację miały zapewne zmiany kulturowe spowodowane okrucieństwami niedawnej wojny i okupacji oraz zmianami społeczno-ustrojowymi. Główna odpowiedzialność spoczywała jednak na władzach PRL-u, które ówczesny system więziennictwa podporządkowały realizacji celów politycznych – eliminacji przeciwników i pacyfikacji nastrojów społecznych. Celom komunistycznego reżymu podporządkowano też pracę skazanych, których niewolniczo wykorzystywano do robót na terenie miasta oraz w warsztatach więziennych. Należy w tym kontekście podkreślić, że wśród funkcjonariuszy sieradzkiego więzienia zdarzały się nie tylko przypadki brutalnego traktowania więźniów, zwłaszcza tzw. więźniów politycznych, ale też przejawy życzliwości czy wsparcia. W atmosferze tamtych lat i warunkach reżymowych represji owe akty humanitaryzmu bądź nawet patriotyzmu były wyrazem cichego bohaterstwa, groziły bowiem nie tylko karami dyscyplinarnymi czy wydaleniem ze służby, ale nadto sankcjami karnymi. Znany jest przypadek skazania kierowników działów sieradzkiego zakładu na długoterminowe wyroki więzienia, oskarżonych o założenie tajnej organizacji prowadzącej dywersję i organizującej pomoc dla więźniów – przeciwników tzw. władzy ludowej. Jak stwierdza Ireneusz Wolman, doszło wówczas nawet do skrytobójczego morderstwa Jana Majewskiego, kierownika działu gospodarczego w zakładzie karnym w Sieradzu¹⁵.

W zaistniałych warunkach dochodziło w sieradzkim więzieniu do wystąpień i prób ucieczki. Tak zdarzyło się między innymi 4 listopada 1948 roku, gdy po obezwładnieniu strażników uciekła grupa 24 więźniów politycznych, byłych akowców. Sytuacja powtórzyła się 29 czerwca 1950 roku – uciekło wówczas 10 więźniów pracujących w fabryce odzieżowej¹⁶. Znana jest także nieudana próba ucieczki akowców podjęta w nocy z 2 na 3 dzień grudnia 1955 roku¹⁷.

¹³ V.: K. Lesiakowski, *Funkcjonowanie sieradzkiego więzienia*, [w:] *Sieradz. Dzieje miasta od 1939 roku*, red. K. Lesiakowski, Łódź-Sieradz 2014, s. 116–120.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ *Ibid.*, s. 23.

¹⁶ K. Bedyński, *Historia więziennictwa Polski Ludowej 1944–1956*, Warszawa 1988, s. 164.

¹⁷ A. Ruszkowski, *Nieudana ucieczka akowców – wydarzenia w sieradzkim więzieniu w 1955 r.*, „Na Sieradzkich Szlakach”, 2006 (R.21), nr 3–4 (83–84), s. 12–14.

Stalinowski okres w dziejach sieradzkiego więzienia skończył się w połowie lat 50. ubiegłego wieku. Cezurę wyznacza się w związku z tzw. październikowym przełomem i przejściem władzy w państwie przez Władysława Gomułkę. Oznaką przemian – określanych też mianem „październikowej odwilży” – stała się między innymi reorganizacja instytucji odpowiedzialnych za sprawy bezpieczeństwa publicznego, w jej ramach polskie więziennictwo podporządkowano Ministerstwu Sprawiedliwości.

2. Między „październikową odwilżą” a przełomem 1989 roku

Zmiany polityczne, jakie dokonały się w 1956 roku, znacząco wpłynęły na sposób funkcjonowania sieradzkiego więzienia. Skończył się czas politycznych represji, zakład zaczął pracować normalnie, łącząc funkcję izolacyjną z zadaniami wychowawczo-resocjalizacyjnymi. Zasadnicza zmiana stosunku do więźniów oraz ewolucja systemu więziennego uwidoczniła się między innymi w architekturze. Powstał nowy trzykondygnacyjny budynek przedsiębiorstwa konfekcji odzieżowej oraz budynek warsztatów szkolnych towarzyszący szkole zawodowej. Zmianie uległy też warunki bytowe więźniów – w pawilonach założono sieć wodociągowo-kanalizacyjną, wprowadzono nowe wyposażenie cel, powstała nowa kuchnia z piekarnią, wybudowano też nową kotłownię, która zasilala wszystkie obiekty w obrębie więzienia¹⁸.

Okres 1956–1989 charakteryzował się ponadto poszukiwaniem skutecznych form pracy więzienia oraz metod organizacji. Zewnętrznym tego wyrazem były zmiany struktur więziennictwa uwidaczniane w nazewnictwie. Centralne Więzienie w Sieradzu, istniejące w strukturze polskiego więziennictwa od 1954 roku, przekształcono w 1963 roku w więzienie I kategorii, natomiast począwszy od 1970 roku placówka otrzymała nazwę Zakładu Karnego w Sieradzu. Organem nadrzędnym stał się Wojewódzki Zarząd Zakładów Karnych w Łodzi, przemianowany w 1976 roku na Okręgowy Zarząd Zakładów Karnych. W latach 1980–1984 sieradzki zakład karny podlegał OZZK w Poznaniu, po kolejnej zaś reorganizacji przywrócono wcześniejszą strukturę i podległość pod zarząd łódzki¹⁹.

Wzorem lat wcześniejszych w sieradzkim więzieniu przebywali – w osobnych oddziałach – zarówno więźniowie karni, jak też więźniowie śledczy. Ponadto do Sieradza kierowano skazanych po raz pierwszy oraz recydywistów. W latach 60. zdecydowano, że w sieradzkim zakładzie karnym będą umieszczani jedynie recydywiści. W kolejnej dekadzie zmieniono tę politykę i więzienie przeznaczono dla osób wchodzących w „konflikt z prawem” po raz pierwszy, a także młodocianych, którzy uprzednio byli już skazani na karę pozbawienia wolności lub przebywali w zakładach poprawczych²⁰. Tym sposobem, poprzez zmianę środowiska więziennego, usiłowano wzmocnić oddziaływania resocjalizacyjne i ukrócić zjawisko podkultury więziennej tworzonej przez osadzonych.

W odróżnieniu od poprzedniego okresu, w sieradzkim zakładzie karnym niemal nie występowało zjawisko osadzania tzw. więźniów politycznych, znacząco też poprawiły się relacje z Kościołem²¹ – zezwolono na pełnienie

¹⁸ I. Wolman, ...*Za murów sieradzkiego więzienia...*, s. 27.

¹⁹ *Ibid.*, s. 25.

²⁰ *Ibid.*, s. 26; I. Wolman, J. Milczarek, *op. cit.*, s. 410.

²¹ V.: W. Kujawski, *op. cit.*, s. 274–275.

posługi duszpasterskiej przez kapelana więziennego wyznaczonego przez władzę kościelną oraz odprawianie przez niego mszy św. w świetlicy.

Pewnym odstępstwem od tej polityki była sytuacja wymuszona przez okoliczności stanu wojennego ogłoszonego 13 grudnia 1981 roku. W pierwszych dniach obowiązywania przepisów o stanie wojennym na terenie sieradzkiego zakładu karnego przebywało około 57 osób internowanych, działacze solidarnościowej opozycji bądź sympatyzujących z nią aktywistów²². Po dwóch tygodniach zostali oni przewiezieni do ośrodka internowania w Łowiczu²³. We wspomnieniach z ich pobytu w sieradzkim więzieniu można przeczytać: „...Zawieźli nas do sieradzkiego więzienia. Nas działacze umieścili w jednej celi. Żarówka świeciła w oczy cały czas, nie gasili jej, choć my i tak nie myśleliśmy o tym żeby spać. W głowie kołatały się różne myśli, bo w domu zostawiliśmy żony i dzieci. ...Siedzieliśmy w więzieniu w Sieradzu do 6 stycznia, święta Trzech Króli. Codziennie była «odwilż», bo wartownicy, którzy byli wrogo nastawieni zmieniali swoje podejście do nas. Myśmy ich nie atakowali, rozmawialiśmy z nimi jak z ludźmi, bo wiedzieliśmy, że ich wciągnięto w paskudną grę. Mówiliśmy im o tym. Służba więzienna zobaczyła, że my zaczynamy się z nimi dogadywać. Szczególny przełom nastąpił w Boże Narodzenie, kiedy zaczęliśmy się z nimi opłatkiem dzielić, bo w więzieniu nawet Msze Świętą nam zorganizowali”²⁴. I dalej: „Nie wiedzieliśmy gdzie nas wiozą! W więzieniu w Sieradzu pośpiesznie w nocy opuszczali więźniowie kryminalni cele w których my mieliśmy siedzieć, było nas prawdopodobnie 57 osób. Cele 6 osób, łózka piętrowe, ubikacje w celi za kotarą. Po paru dniach pisaliśmy protest o możliwość praktyk religijnych co tydzień do Prokuratury i do Sądu Penitencjarnego. Zrobiliśmy też zadymę waląc łyżkami w miski do jedzenia aluminiowe. Wtedy pojawiła się cała taka zwana «atanda». Nas wyprowadzono na korytarz a po przeciwnej stronie było granatowo. Pokazano nam, że mogą z nas zrobić miazgę. Tzw. wychowawca przekonywał nas o bezcelowości dalszego buntu. Posłuchaliśmy. Co było robić??? Zaatakować klawiszy? – nikt nie odważył się. Kontakt z celami był tylko przez «grypsy». W niedzielę mogliśmy porozmawiać z więźniami w innych celach. Wigilia była dość swobodna, łamanie opłatkiem na świetlicy z klawiszami również! Nie było złego nastawienia do nich w tym dniu. (...) Atmosfera była względna do czasu zabitych w kopalni «Wujek»”²⁵.

Wspomniany epizod nie zmienia jednakże faktu, iż w opisywanym okresie więzienia sieradzkie efektywnie wypełniało swe funkcje, dobrze służąc społeczeństwu i lokalnej społeczności.

3. Lata najnowsze Zakładu Karnego w Sieradzu (1989–2012)

Przemiany ustrojowe i społeczno-gospodarcze, zapoczątkowane w roku 1989, nie zmieniły zasadniczo funkcji sieradzkiego więzienia, wpłynęły jednak

²² I. Wolman, ...*Za murów sieradzkiego więzienia. Fakty, ludzie, wydarzenia i ciekawostki z dziejów Zakładu Karnego w Sieradzu, 1836–2006*, wyd. 2, Sieradz 2014, s. 169.

²³ I. Wolman, J. Milczarek, op. cit., s. 410, I. Wolman, ...*Za murów sieradzkiego więzienia...* Sieradz 2006, s. 26.

²⁴ Relacja Jana Brzozowskiego we *Wspomnieniach tamtych dni*, v.: www.7dni.nasze.pl/test3, s.4, [dostęp: 12.05.2012]; I. Wolman, ...*Za murów sieradzkiego więzienia...*, wyd. 2, s. 171.

²⁵ Z. Bobrowski, Obóz Sieradz – relacja, www.Internowani.pl-Sieradz; I. Wolman, ...*Za murów sieradzkiego więzienia...*, wyd. 2, s. 170.

na intensyfikację zadań o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym. W strukturze polskiego więziennictwa zakład w Sieradzu – po reorganizacji struktur organizacyjno-administracyjnych i zlikwidowaniu Okręgowych Zarządów Zakładów Karnych – w początku lat 90. podlegał Rejonowemu Aresztowi Śledczemu w Łodzi. Obecnie organem nadrzędnym jest Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej z siedzibą w Łodzi, a więc mieście będącym dominującym ośrodkiem w regionie.

W kontekście zadań stawianych przed polskim więziennictwem, ważną kwestią stała się modernizacja bazy materialnej ośrodków więziennych. Prace modernizacyjne podjęto też w sieradzkim więzieniu. Pod koniec lat 90. wyremontowano budynek kuchni, zainstalowano nowe urządzenia i wyposażenie piekarni. Powstały też nowe pomieszczenia dla załogi więziennej oraz nowoczesna sala konferencyjna²⁶. Kolejnym przedsięwzięciem była modernizacja kotłowni – w 2000 roku zainstalowano nowej generacji urządzenia grzewcze o mocy 1200 kW. Znaczącymi inwestycjami były też: wprowadzenie nowoczesnych systemów elektronicznych zabezpieczeń, komputeryzacja pozwalająca na usprawnienie pracy więziennej administracji oraz zwiększająca efektywność np. stanowiska dowodzenia, remont generalny pawilonów mieszkalnych połączony z wymianą wyposażenia. Modernizacji poddano przede wszystkim najstarszy pawilon, dzięki czemu przekształceniu uległy warunki pobytu więźniów w zakładzie. W oddziale zewnętrznym będącym filią zakładu karnego i zarazem placówką o charakterze półotwartym, położonym przy ul. Torowej w Sieradzu, oddano do użytku nowy pawilon mieszkalny oraz wyremontowano kotłownię²⁷.

Obecnie Zakład Karny w Sieradzu jest jednostką penitencjarną typu zamkniętego, zaliczoną do I kategorii ochronnej, mieści też oddziały typu półotwartego oraz oddział aresztu śledczego, izbę chorych – obsługiwaną przez zatrudnionych lekarzy i pielęgniarki, a także oddział terapeutyczny – mogący pomieścić 87 osób, przeznaczony dla osób z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi oraz upośledzonymi umysłowo. Funkcjonuje ponadto szkoła dla skazanych, połączona ze szkolnymi warsztatami, oraz dwa przedsiębiorstwa produkcyjne²⁸. Do więzienia w Sieradzu kierowani są wyłącznie mężczyźni odbywający karę po raz pierwszy oraz młodociani²⁹. Jego pojemność obliczona jest na pobyt 923 skazanych. Służbę więzienną pełni 250 funkcjonariuszy oraz pracownicy cywilni. Zakład umiejscowiony jest przy ul. Orzechowej 5 w Sieradzu³⁰.

4. Stosowane metody resocjalizacji

Prace modernizacyjne prowadzone w ostatnich kilkunastu latach znacząco wpłynęły na warunki pobytu skazanych, jakość pracy służby więziennej oraz możliwości podejmowania działań wychowawczo-resocjalizacyjnych. Podczas odbywania kary osadzeni mogą korzystać z biblioteki³¹, kilku świetlic i boisk

²⁶ I. Wolman, ...*zza murów sieradzkiego więzienia...*, Sieradz 2006, s. 27.

²⁷ Ibid., s. 28.

²⁸ I. Wolman, J. Milczarek, op. cit., s. 410.

²⁹ I. Wolman, ...*Zza murów sieradzkiego więzienia...*, Sieradz 2006, s. 29.

³⁰ www.sw.gov.pl/zaklad-karny-sieradz/index.html, [dostęp: 12.05.2012].

³¹ Księgozbiór zawiera m.in. pozycje o tematyce religijnej, dzięki zaangażowaniu w usługę duszpasterską więziennego kapelana, v.: W. Kujawski, op. cit., s. 275.

sportowych – boiska do siatkówki, służącego też do gry w ringo i badmintonu, boiska do koszykówki i mini-futbolu. Świetlica centralna pełni też funkcję kaplicy. Na terenie zakładu funkcjonuje ponadto telewizja wewnętrzna. Oprócz programów ogólnodostępnych prezentowane są też programy przygotowywane wspólnie przez więźniów i wychowawców, transmitowane są imprezy organizowane na terenie więzienia, przedstawiane audycje przygotowywane przy współpracy z zapraszanymi gośćmi spoza zakładu, wspomagającymi oddziaływanie wychowawcze. W ten sposób wychowawcy mogą zapewnić więźniom nie tylko odpowiednią rozrywkę, ale też kształtować ich postawy czy umiejętności przydatne w relacjach międzyludzkich. Telewizja więzienna przygotowała specjalny blok programów ukazujących wydarzenia na Euro 2012, czy audycje związane z igrzyskami olimpijskimi w Londynie. Pomocą w tym względzie służyli miejscowi działacze sportowi, trenerzy i nauczyciele wychowania fizycznego.

Tymi samymi możliwościami dysponuje Oddział Zewnętrzny, usytuowany przy ul. Torowej w Sieradzu, zaopatrzone – oprócz dostępu do programów telewizyjnych – także w bibliotekę, zespół boisk sportowych oraz świetlicę przystosowaną do pełnienia posługi duszpasterskiej.

Oprócz korzystania ze szkoły zawodowej i szkolnych warsztatów umiejscowionych w obrębie sieradzkiego zakładu, osadzeni w Oddziale Zewnętrznym mogą uzupełniać swe wykształcenie w placówkach szkolno-oświatowych spoza terenu więzienia, a nawet podejmować studia akademickie. Kwestie oświatowe są istotną częścią realizowanego programu wychowawczo-resocjalizacyjnego. Ważnym uzupełnieniem owego programu są organizowane kursy i szkolenia zawodowe, pozwalające na zdobycie kwalifikacji zawodowych bądź ich zmianę. Tego rodzaju działania podejmowane są we współpracy z Rejonowym Urzędem Pracy oraz zewnętrznymi ośrodkami szkoleniowymi. Popularnością cieszą się zwłaszcza kursy przygotowujące do pracy w budownictwie, transporcie, także związane z obsługą komputera i innych nowoczesnych urządzeń biurowych i medialnych³².

Podniesieniu kwalifikacji zawodowych służy też współpraca z sieradzkimi przedsiębiorstwami czy firmami usługowymi i wytwórczymi. Praktyka nabywana podczas pracy wspomaga proces przygotowania więźniów do życia w społeczeństwie po odbyciu kary, posiada też zdolność oddziaływania resocjalizacyjnego. Z tego względu między innymi zakład karny nawiązał bliską współpracę z miejscowym samorządem. Osadzeni mogą dzięki temu wykonywać pożyteczne prace porządkowe i remontowe na terenie Sieradza i w okolicy miasta, służąc społeczności lokalnej różnorodną pomocą. Władze więzienia starają się wspomagać więźniów po zakończeniu okresu odbywania kary i wyjściu na wolność – wychowawca do spraw pomocy postpenitencjarnej wspiera te osoby w ich problemach egzystencjalnych, ułatwia kontakty z ośrodkami pomocy czy właściwymi urzędami, stara się też aktywnie pośredniczyć w odnajdywaniu kontaktów na rynku pracy.

Z kolei wychowawcy do spraw kulturalno-oświatowych starają się kształtować postawy więźniów w trakcie ich pobytu w zakładzie karnym. Organizowane są różnorodne koncerty, spotkania z zapraszanymi gośćmi,

³² www.sw.gov.pl/zaklad-karny-sieradz/index.html, [dostęp: 12.05.2012].

także wystawy. W początku 2012 roku zorganizowano m.in. wystawę drzew i krzewów, połączoną z prezentacją materiałów edukacyjnych (wystawa była możliwa dzięki współpracy sieradzkiego zakładu karnego z Lasami Państwowymi – Nadleśnictwem w Złoczewie); wystawę „Sieradz – jedno z najstarszych miast w Polsce”, prezentującą fotografie i materiały związane z historią miasta i regionu sieradzkiego; wystawa była też okazją do szeregu wykładów i prelekcji wygłaszanych przez gości z lokalnego grona miłośników historii. Współpraca z ambasadą Izraela pozwoliła na zaprezentowanie fotogramów i materiałów edukacyjnych związanych z przeszłością Żydów, państwa izraelskiego i kulturą żydowską pn. „Krajobrazy Izraela”. Natomiast kilka miesięcy wcześniej osadzeni mogli zapoznać się z wystawą „Rok Miłosza” przedstawiającą biografię poety oraz jego dorobek twórczy³³.

Kształtowaniu postaw więźniów sprzyjają też działania podejmowane we współpracy ze Związkiem Komunalnym Gmin „Czyste Miasto, Czysta Gmina” oraz Centrum Edukacji Ekologicznej przy Miejskim Ośrodku Sportu i Rekreacji w Sieradzu. Służą one wzrostowi wiedzy i świadomości ekologicznej poprzez organizowane prelekcje, prezentację materiałów oraz prace porządkowe. Widocznym znakiem efektywności tego rodzaju działań było zdobycie głównej nagrody w konkursie na reportaż z akcji „Sprzątanie Świata – Polska 2011”.

W ramach programu pracy kulturalno-oświatowej i w powiązaniu z programem kształtowania świadomości ekologicznej osadzeni wykonują karmniki i budki lęgowe dla ptaków, umieszczane następnie w lasach i parkach. Pracy wychowawczej służą też akcje inicjowane przez wychowawców i osadzonych, takie jak: przygotowywanie paczek dla dzieci z domów dziecka, prezentów świątecznych, puszek na datki dla Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy. Akcje te wspomaga twórczość plastyczna więźniów, reprodukowana w formie pocztówek czy albumów – dochód z ich sprzedaży służy jako wsparcie dla akcji dobroczynnych. Z kolei współpraca z działaczami LKS Piast Sieradz pozwala na organizację nauki gry w szachy oraz przeprowadzanie turniejów szachowych. Wśród metod resocjalizacji ważne miejsce zajmuje też aktywność sportowa i wychowanie fizyczne. Ułatwia to baza sportowa – boiska do gier i urządzenia sportowo-rekreacyjne, dzięki czemu możliwe jest nie tylko kształtowanie kultury fizycznej osadzonych i podnoszenie ich poziomu zdrowotnego, ale też wpływanie na ich osobowość, stymulowanie zdolności panowania nad emocjami, pokonywania słabości i kształtowania wiary we własne siły, umacnianie pozytywnych cech charakteru i świadomości własnej tożsamości czy też kształtowanie umiejętności zespołowej współpracy, przestrzegania zasad rywalizacji i reguł *fair play*. Tego rodzaju oddziaływanie wpisuje się w tendencje zauważalne we współczesnym więziennictwie polskim i europejskim i zgodne jest z nowoczesnymi metodami resocjalizacyjnymi, propagowanymi przez teorię pedagogiki. Niejako na marginesie wypada zauważyć, że metody te w znacznej mierze nawiązują do tradycji ćwiczeń fizycznych, obecnych w polskim więziennictwie w okresie międzywojennym.

Tradycyjną metodą wpływania na więźniów jest praca duszpasterska. Kapelan więzienny może mieć nieskrępowany dostęp do osadzonych, regularnie organizowane są msze św. z okazji świąt religijnych, systematycznie prowadzone

³³ Ibid.

są przedświąteczne rekolekcje i udzielane sakramenty. W marcu 2012 roku biskup archidiecezji włocławskiej Wiesław Mering na terenie zakładu udzielił sakramentu bierzmowania grupie dwunastu młodocianych.

Dobrze układa się współpraca z miejscowymi władzami samorządowymi oraz lokalnymi instytucjami. Widocznym tego znakiem jest nie tylko praca więźniów zaspokajająca w znacznym stopniu potrzeby lokalnej społeczności, ale też imprezy kulturalne i sportowe organizowane przy współpracy i zaangażowaniu miejscowych działaczy i społeczników, także władz samorządowych. Efektem owej współpracy jest ponadto wsparcie udzielane przy organizacji zajęć przeciwdziałających alkoholizmowi i narkomanii wśród odbywających karę. Realizacji tego zadania służą też grupy wsparcia tworzone przez terapeutów, wychowawców więziennych, samych więźniów i członków ich rodzin, także byłych więźniów i działaczy społecznych. W sieradzkim zakładzie aktywnie działa tego typu grupa wsparcia o nazwie „Poplon”, której zadaniem jest przygotowanie osób – odbywających orzeczoną sądowo karę – do społecznej readaptacji, stymulowanie rozwoju osobistego i kształtowanie postaw abstynenckich. Regulamin więzienny stanowczo zabrania wnoszenia na teren zakładu środków i substancji odurzających czy alkoholu, służba więzienna skutecznie zaś reaguje na zdarzające się przypadki dostarczania skazanym tego rodzaju środków³⁴.

Z pewnością obraz funkcjonowania sieradzkiego więzienia nie spełnia wszystkich oczekiwań, podobnie też rzeczywistość więzienna daleka jest od ideału. Należy jednak dostrzec starania wychowawców i funkcjonariuszy więziennych, także zarządu zakładu, zmierzające ku temu, by realizacja orzeczonej kary odbywała się w humanitarnych warunkach, z poszanowaniem godności ludzkiej, a także dawała więźniom szansę powrotu do społeczeństwa oraz rozwoju osobowości i kwalifikacji zawodowych.

³⁴ Ibid.

Bibliografia

- Bedyński K., *Historia więziennictwa Polski Ludowej 1944–1956*, Warszawa 1988.
- Bobrowski Z., *Obóz Sieradz – relacja*, www.Internowani.pl-Sieradz.
- Iacques L.V., Graeve S., *Przewodnik po Guberni Kaliskiej*, Warszawa 1912.
- Kujawski W., *Kościelne dzieje Sieradza*, Włocławek 1998.
- Lesiakowski K., *Funkcjonowanie sieradzkiego więzienia*, [w:] *Sieradz. Dzieje miasta od 1939 roku*, red. K. Lesiakowski, Łódź-Sieradz 2014.
- Pawlak K., *Organizacja polskiego więziennictwa*, [w:] *Księga Jubileuszowa Polskiego Więziennictwa 1918–1988*, Warszawa 1990.
- Ruszkowski A., *Nieudana ucieczka akowców – wydarzenia w sieradzkim więzieniu w 1955 r.*, „Na Sieradzkich Szlakach”, 2006 (R.21), nr 3–4 (83–84).
- Wolman I., *...Zza murów sieradzkiego więzienia. Fakty, ludzie, wydarzenia i ciekawostki z dziejów Zakładu Karnego w Sieradzu, 1836–2006*, Sieradz 2006.
- Wolman I., *...Zza murów sieradzkiego więzienna. Fakty, ludzie, wydarzenia i ciekawostki z dziejów Zakładu Karnego w Sieradzu, 1836–2006*, wyd. 2, Sieradz 2014.
- Wolman I., Milczarek J., *Więzienie karne w Sieradzu*, [w:] *Leksykon miasta Sieradza*, red. S.T. Olejnik, Sieradz 2006.
- Wspomnienia tamtych dni*, www.7dni.nasze.pl/test3, [dostęp: 12.05.2012].
- www.sw.gov.pl/zaklad-karny-sieradz/index.html, [dostęp: 12.05.2012].
- www.sw.gov.pl/zaklad-karny-sieradz/index.html, [dostęp: 12.05.2012].

Karolina Studnicka-Mariańczyk

Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

DZIEJE POWOJENNE WIĘZIENIA W SIERADZU

Streszczenie: Zakład Karny w Sieradzu jest jednostką penitencjarną o długiej i bogatej w wydarzenia historii. Powstał w 1836 roku z inicjatywy hr. Fryderyka Skarbka, reformatora polskiego więziennictwa i wzorowany był na modelach uformowanych w krajach Europy Zachodniej i Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, a więc systemach więziennych łączących realizację kary z szansą powrotu do społeczeństwa. Celem niniejszej pracy jest przedstawienie dziejów sieradzkiego więzienia, począwszy od 1945 do 2012 roku, a więc do czasów najnowszych, ze szczególnym uwzględnieniem warunków pobytu więźniów, metod pracy i sposobów jej organizacji, a także ewolucji, jaka zachodziła w systemie penitencjarnym realizowanym w Sieradzu.

Słowa klucze: Sieradz, więzienie, dzieje powojenne, resocjalizacja.

Karolina Studnicka-Mariańczyk

Jan Długosz University in Częstochowa

POST-WAR HISTORY OF THE PRISON IN SIERADZ

Summary: Prison in Sieradz is a correctional facility with a long and rich history. It was founded in 1836 on the initiative of Count Fryderyk Skarbek, reformer of Polish criminal justice system, and its model was based on those being formed in the countries of Western Europe and the United States of America, and thus prison systems combining the implementation of punishment with a possibility to return to society. The aim of this work is to present the history of the prison in Sieradz during the years 1945-2012, up to the present times, with particular emphasis on the prisoners' living conditions, working methods and ways of organizing it, as well as the evolution that took place in the prison system in Sieradz.

Keywords: Sieradz, prison, post-war history, resocialization.